

пошкодження системи вентиляції та осушення в укритті залишилось, на ліквідацію якого потрібен час, і знову великі гроші. Невпинно росте рівень загрози повномасштабних воєн, терористичних актів на територіях держав де функціонують атомні електростанції, а також накопичені запаси ядерної зброї. Ураження цих критичних об'єктів приведе не тільки до ескалації військових дій, а й до глобальної екологічної катастрофи світового масштабу. Умовно ракетне ураження пошкодженого 4-го реактора Чорнобильської АЕС можна порівняти із “брудним” ядерним боєприпасом, що може привести до ураження значної частини Європейського континенту великою кількістю продуктів радіоактивного розпаду. Військові дії, які тривають на території України в будь-який час можуть зачепити або вразити ядерні об'єкти, а саме атомні електростанції, яких нараховується 4 діючих та 1 виведена з експлуатації. Сумарна кількість енергоблоків становить 15, із них 3 недіючих та 1 зруйнований.

На нашу долю випала катастрофа, від якої ми ще не скоро оговтаємось [1].

Список літератури:

1. Плохій С. Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи. Харків: «Фоліо», 2019. 396 с.
2. Ротман М.Я. Не стихає Чорнобильський біль. Тернопіль: «Терно-граф», 2017. 280 с.
3. Чарторинський В.Ю. Чорнобильці Тернопілля. Спогади. Долі. Світлина. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2025. 544 с.

УДК 338.48-6:159

ЧОРНОБИЛЬСЬКА ЗОНА ЯК ПРОСТІР ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІДОМОСТІ ТУРИСТА

Щука Г. П.¹, Безрученков Ю. В.²

¹Закарпатський угорський університет ім. Ф.Ракоці ІІ

²Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: galina_shchuka@ukr.net; br7920@gmail.com

Ми живемо в епоху «цивілізаційного зламу», де традиційні моделі поведінки та споживання вичерпали себе, а нові ще не сформовані. У сучасних умовах постійної невизначеності, екологічних криз та військових конфліктів, трансформація особистості перестає бути розкішшю саморозвитку – вона стає

стратегічною необхідністю для виживання та сталого розвитку суспільства. Як зазначають теоретики Б. Джозеф Пайн II та Джеймс Г. Гілмор [2], ми перейшли до «економіки трансформацій», де найціннішим продуктом є зміна самого індивіда, його світогляду та ціннісних орієнтирів.

У цьому контексті особливого значення набуває «темний туризм» (dark tourism). Це не просто відвідування місць трагедій чи смерті; це подорож до «колективної тіні» людства, яка має унікальний трансформаційний потенціал. «Темний туризм» виконує роль дзеркала: він змушує нас вийти з зони комфорту та зустрітися з результатами власних помилок, крихкістю життя та могутністю природи.

Чорнобильська зона відчуження постає тут не як меморіал катастрофи, а як радикальне трансформаційне середовище. Саме тут через «темний» досвід споглядання руйнації людина отримує шанс на «світле» переосмислення – перехід від особистого потрясіння до регенеративного мислення. Мета цієї публікації – з'ясувати, як цей досвід стає фундаментом для нової суспільної усвідомленості, необхідної для відбудови та майбутнього процвітання. Питання трансформації, яких може зазнати людина під час подорожі, останнім часом все більше цікавить дослідників. В основному процес трансформації туриста пояснюється через теорію трансформаційного навчання Дж. Мезірова [1] та теорії лімінальності В. Тернера [3].

Чорнобиль – це лімінальний простір, «міжчасся», де людина втрачає свій соціальний статус і стає відкритою до радикально нового досвіду. На думку Д. Мезірова, процес трансформації людини починається з «дезорієнтуючої дилеми» – події, яка ставить під сумнів усі її попередні переконання. У Зоні відчуження турист стикається з трьома рівнями такої невідповідності:

1. Технологічний крах: бачить, як найвищий прояв інженерної думки став джерелом найбільшої руйнації. Це нищить ілюзію повної безпеки, яку дає техногенний світ.

2. Домінування природи: замість очікуваної «мертвої пустелі» турист бачить буйство лісу, який поглинає бетон. Це наочний доказ переваги природних сил над людськими амбіціями.

3. Екзистенційна пустка: порожні будинки Прип'яті стають дзеркалом, у якому турист бачить скороминущість матеріальних благ. Цей когнітивний шок змушує людину шукати нові сенси, ініціюючи стадію усвідомленості. Чорнобиль стає такою дезорієнтуючою дилемою, яка створює умови для переходу від «Его-свідомості» до «Еко-свідомості», тому що викликає конфлікт між нашими ментальними картами та реальністю.

Проте, результат трансформації залежить значною мірою і від внутрішньої готовності та намірів туриста [4]. Без попереднього рівня рефлексивності, здатності до критичного осмислення та емоційної відкритості «дезорієнтуюча дилема» може залишитися лише сильним, але поверхневим враженням. У такому випадку «темний туризм» ризикує редукуватися до споживчого досвіду – своєрідного «екстремального видовища», що не веде до глибинних змін. Саме тому ключовим стає не лише сам факт відвідування Чорнобильської зони, а й спосіб інтерпретації пережитого досвіду.

Трансформація потребує супроводу – як інтелектуального, так і емоційного. Інтерпретаційні практики, наративи гідів, попередня підготовка туриста та постдосвідова рефлексія відіграють вирішальну роль у переході від шоку до усвідомлення. У цьому сенсі Чорнобиль функціонує як «відкрита освітня платформа», де особистий досвід інтегрується з колективною пам'яттю, історією технологічних ризиків та етикою взаємодії людини і природи.

Саме на цьому етапі відбувається найважливіший зсув: від емоційної реакції до ціннісної трансформації. Усвідомлення крихкості техногенної цивілізації та водночас сили природних процесів формує новий тип мислення – регенеративний. Він виходить за межі сталого розвитку як мінімізації шкоди і передбачає активне відновлення, співтворення та відповідальність.

Тому варто змінити фокус турів у Чорнобиль: із «темного туризму» на регенеративний туризм. За концепцією регенерації, мета подорожі – не просто «не нашкодити», а залишити місце кращим і самому стати кращим.

Як це працює в Чорнобилі:

– Подорож ініціює посттравматичне зростання. Турист усвідомлює: якщо природа здатна відновлюватися навіть після такого удару, то й людство має шанс на регенерацію через зміну цінностей.

– Це народжує відповідальність. Відвідувач перестає бути пасивним глядачем і стає «співучасником» історії, усвідомлюючи ціну екологічних помилок.

Кінцева мета трансформаційного туризму – зміна суспільства. Кожен турист, який пройшов через Чорнобильську «дилему» і повернувся з оновленими цінностями, стає агентом змін. Це критично важливо для післявоєнної відбудови України.

Ми маємо будувати майбутнє не на старих принципах експлуатації ресурсів, а на принципах суспільної регенерації, де кожне рішення враховує крихкість екосистеми, яку ми побачили в Зоні.

Отже, Чорнобильська зона – це дзеркало нашого минулого і лабораторія нашого майбутнього. Використовуючи наукові підходи до трансформації особистості, ми можемо перетворити «темний досвід» на світло нової суспільної усвідомленості. Регенерація починається не з бетону, а зі зміни внутрішньої налаштованості кожного.

Список літератури:

1. Mezirow J. Understanding transformation theory. *Adult Education Quarterly*. 1994. Vol. 44, № 4. P. 222–232. URL: <https://doi.org/10.1177/074171369404400403>.

2. Pine B. J. II, Gilmore J. H. The experience economy: Past, present and future. *Handbook on the experience economy* / ed. by J. Sundbo, F. Sørensen. Edward Elgar Publishing, 2013. P. 21–44. URL: <https://doi.org/10.4337/9781781004227.00007>.

3. Turner V. The ritual process: Structure and anti-structure. Aldine Publishing Company, 1969. 213 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315134666>.

4. Yusra, Vilzati, Eliana, Ariffin A. A. M., Susanto P. Stimulating visit intention using social media influencer: Mediating role of enjoyment. *Indonesian Journal of Business and Entrepreneurship*. 2023. Vol. 9, № 2. P. 295–306. URL: <https://doi.org/10.17358/ijbe.9.2.295>.